

Zien we het wel?

Zondagmorgen 20 oktober 2024, ds. Eibert Kok, Sint-Catharijnekkerk
Psalm 10 en Genesis 20

Afgelopen dinsdag belde ik met het keukenbedrijf dat in ons huis de keuken had geleverd, nog bij de vorige bewoners. De koelkastdeur was defect geraakt en ik wilde graag een afspraak maken om te horen welke opties er zijn om de keuken weer in orde te krijgen. Met het adres was de keuken snel gevonden in het computerbestand en 's middags konden we al terecht. "Nou, dan komen we vanmiddag", zei ik door de telefoon. "Tot vanmiddag", zei de stem door de telefoon. "Dan kunt u gelijk in het bestand meneer en mevrouw (toen noemde ze de naam van de vorige bewoners van ons huis) in meneer en mevrouw Kok."

Ik heb het daarbij maar gelaten, maar ik vond het raar. In ons geval klopt het, meneer en mevrouw, maar ik had alleen maar 'we' gezegd. Vreemd vond ik dat er vanzelfsprekend vanuit gegaan werd. Ik had ook een alleenstaande man kunnen zijn, zonder partner, of gescheiden, of weduwnaar, die met ... iemand zou komen. Pijnlijk.

Of, zo dacht ik nog maar enkele dagen na coming out dag, ik had een man kunnen zijn met een mannelijke partner. Dat kun je door de telefoon niet horen. Ik had alleen maar 'we' gezegd. Waarom zien mensen dat niet, dat de wereld groter is dan hun eigen beperkte blikveld? Waarom meneer en mevrouw? Natuurlijk, het blikveld van ieder mens is beperkt, maar toch, met die vanzelfsprekendheid kunnen we onrecht doen aan mensen, zien we ze niet.

En iedereen weet: mensen kwijnen weg als ze niet gezien worden, mensen leven op als ze gezien worden in wie ze zijn.

Misschien moeten oude patronen veranderen, zodat mensen gezien worden, méér gezien worden.

Niemand die ze ziet.

Bij niet-zien moet ik ook aan iets anders denken.

Gistermiddag was ik in Rotterdam naar de film. Voordat zo'n film begint is dan er reclame-blokje te zien. Daarbij zat dit keer ook een promotiefilmpje van een halve minuut van Artsen zonder Grenzen met allemaal akelige beelden en de tekst 'Meer dan 10 miljoen mensen vluchten voor oorlog en geweld ... Kinderen zijn ernstig ondervoed ... Mensen sterven aan cholera ...', telkens afgewisseld met dit zwarte beeld met de tekst 'Niemand die ze ziet.' De mensen in Soedan, niemand die ze ziet.

Dat is niet de reclame waarop ik zit te wachten als ik een middagje naar de film ga. Dat wil ik niet zien. En toch is het goed dat er aandacht voor gevraagd wordt.

Ik moest denken aan het thema van vandaag: Zien wij het wel? Aan de antifoon, die ene gedachte uit Psalm 10 die steeds terugkwam: 'U ziet de pijn en het verdriet en weegt het in uw hand.'

Zien we het wel? Kijken door de ogen van de Maker, door de ogen van God, die de pijn en het verdriet ziet. En wij?

Nog iets anders kwam bij de voorbereiding bij mij naar boven. De campagne die dit voorjaar gestart is: 'Met elkaar trekken we de grens', zo heet die campagne, over seksueel grensoverschrijdend gedrag op het werk.

Sommige patronen die in het verleden normaal werden gevonden, ongevraagd een hand op je schouder van je leidinggevende, of op je knie, of ... vul maar in, hoe gaan we daarmee om? Want het is er nog steeds. Doen alsof je het niet gezien hebt, of door de vingers zien? Degene die er last van heeft wordt zo niet gezien. Zo ging het vaak.

Maar doe je zo recht aan mensen, door weg te kijken?

Goed dat er dan zo'n campagne is, dat er aandacht voor gevraagd wordt om duidelijk te maken dat het niet normaal is, dat dat bespreekbaar gemaakt moet worden, dat het gezien wordt. Met elkaar trekken we de grens. Kijk niet weg.

En het is niet alleen daar, ook uit de kerk kennen we de vele misbruikverhalen en schandalen. Er werd weggekeken. Dan is het niet genoeg om de Psalm te zingen 'Ú ziet de pijn en het verdriet ...'

Dan is het ook: Zien wij het wel? Willen we dat? Durven we dat? Te zien, te kijken door de ogen van de Maker.

Het is een wonderlijk en ook ongemakkelijk verhaal dat we vandaag uit de Bijbel gelezen hebben, over Abraham, de vader van alle gelovigen wordt hij wel genoemd, hij had een stem gehoord, God had hem geroepen om op weg te gaan, en hij ging, vertrouwend op dat woord van God. Abraham, de geloofsheld.

Maar tegelijk iemand met allerlei zwakheden en fouten, een mens zoals iedereen.

Dat geintje met Sara, zijn vrouw, "Zeg maar dat je mijn zus bent" had hij eerder geflikt.

Abraham is nog maar net aangekomen in Kanaän, het land dat God hem wijzen zou, of hij krijgt te maken met een hongersnood (Genesis 12). Hij trekt dan met vrouw en alle mensen die tot zijn huishouden behoren naar Egypte, op zoek naar eten. Daar trekken ze binnen als economische vluchtelingen.

Bij het invullen van de asielformulieren doet hij dan iets wat Sara's wenkbrauwen doet fronsen.

Hij schrijft op dat ze niet zijn vrouw is, maar zijn zus. Zijn redenering is als volgt: Sara is aantrekkelijk, en ik ben een oude, rechteloze buitenlander. Er zal vast een Egyptenaar zijn die mijn vrouw wil, en die mij dan laat vermoorden.

Zijn gedachtegang klopt wel. Sara wordt al snel ingelijfd in de harem van de farao. Omdat iedereen denkt dat Abraham haar broer is, krijgt hij de bruidsschat. Hij wordt rijk, terwijl zijn vrouw in andermans bed moet slapen.

Dit was niet de juiste manier. De extreme omstandigheden van honger en migratie hadden geen excuus mogen zijn voor Abraham om zijn vrouw op te offeren voor zijn eigen veiligheid.

Dat is allemaal Genesis 12, het eerste hoofdstuk over Abraham, waarin ook over zijn roeping wordt verteld.

Vandaag zijn we een stuk verder, in hoofdstuk 20, en de geschiedenis herhaalt zich.

Je zou denken dat Abraham heeft geleerd van de eerste ervaring in Egypte, maar niets lijkt minder waar. Hij denkt ook in de Negev-woestijn allereerst weer aan zichzelf.

Hij vertelt dat zijn vrouw Sara zijn zus is. Daarmee stelt hij de belofte van nageslacht in gevaar. God heeft hem nageslacht beloofd bij Sara. Dat brengt hij in gevaar, maar meer nog schendt hij de integriteit van Sara. Koning Abimelech krijgt te horen dat Sara ongetrouwd is en haalt haar naar zijn paleis, omdat hij haar als vrouw wil hebben.

De twee mannen, Abraham en Abimelech, spelen de hoofdrol. Sara horen we niet. Zelfs niet als Abraham en Abimelech haar aanspreken of iets vragen. Toch mag het zwijgen van Sara voor ons

veelzeggend zijn. Er zijn veel vrouwen in deze wereld die niets wordt gevraagd of die de ruimte niet krijgen om te spreken.

Dit is het enige plaatje dat ik kon vinden op internet waarin Sara gezien wordt in haar ellende en verdriet. Het is een plaatje uit The Brick Bible, waarin verschillende Bijbelverhalen worden uitgebeeld met Lego.

Als we Sara links laten liggen in de uitleg van dit verhaal doen we precies hetzelfde als de twee mannen. Ze zien Sara niet, in wie ze is. Sterker nog, haar eigen man ziet haar als een bedreiging voor zijn eigen leven. En de koning ziet haar als een toevoeging aan de vrouwen die hij kan 'gebruiken' wanneer hij dat wil. Maar God neemt het voor haar op, Hij ziet haar, Hij merkt haar op.

In een droom die Abimelech krijgt, maakt God hem duidelijk dat hij ten dode is opgeschreven als hij haar zal gebruiken. Raak haar niet aan, ze moet terug naar haar man.

Abraham krijgt vervolgens de volle laag van Abimelech. Abraham probeert zichzelf te verdedigen, maar zijn argumenten zijn zwak. Vervolgens wordt hij door koning Abimelech overladen met geschenken als een bewijs van Sara's onschuld.

Abimelech zegt tegen Sara: "Ik geef uw broer duizend sjekel zilver ..." Abraham krijgt dus een bonus, Sara niet, voor haar is de schade.

Verder wenst Abimelech Sara toe "dat allen in uw omgeving dan bereid zullen zijn de ogen te sluiten voor wat u is overkomen." De ogen sluiten, net doen alsof er niets gebeurd is.

Die opmerking kan misschien goed bedoeld zijn, maar hoe was het voor Sara om dit te horen? Het hele gebeuren zal haar pijn en verdriet hebben gedaan. Dan kun je toch niet zomaar verder? Abimelech zegt ook nog tegen haar: "Uw eer blijft volledig bewaard."

Het zwijgen van Sara spreekt boekdelen. Moet het gebeuren worden toegedekt met cadeaus? Wordt op die manier haar eer hersteld?

Al moet het voor Sara een hele nare ervaring zijn geweest, misbruik lijkt in het Bijbelverhaal voorkomen.

In situaties waar misbruik wel plaatsvindt, is er ook het risico van afkopen, met vergeving, met slachtofferbeschuldiging, met dreiging en dwang, om de mond te houden. En omstanders sluiten soms liever de ogen voor wat ze zien.

Zo wordt er geen recht gedaan, terwijl de Bijbel daar telkens toe oproept.

Abraham, de vader van alle gelovigen, hij was bepaald geen heilige.

Dankzij hogerhand werd Sara gered uit haar benarde situatie. 'U ziet de pijn en het verdriet en weegt het in uw hand, toevlucht voor wie weerloos is, hun helper zult u zijn.'

Zien we het wel? Willen we, durven we te kijken door de ogen van de Maker, en de ander echt te zien, in wie die echt is, mens, buitengewoon waardevol in de ogen van de Maker?

We zingen zo een lied over Sara, een lied van Maria de Groot.

'Sara, gezegend tot in onze dagen ...' (couplet 1), want generatie op generatie, van moeder op dochter, is deze koningin van volken voor velen een bron van hoop.

In verschillende hoofdstukken in het boek Genesis wordt over haar verteld. In Genesis 17 klinkt over haar Gods belofte: 'Ik zal haar zo rijk zegenen dat er volken uit haar zullen voortkomen en er koningen van haar zullen afstammen' (17: 16). Deze tekst is de basis voor het 1^e en het 3^e couplet.

Het 2^e couplet verwijst naar het verhaal dat aan Abraham en Sara de belofte van een zoon wordt gegeven (18: 1-15). Het ongehoorde hoort zij lachend aan. Een nieuwe toekomst wordt opengeboren.

Zo zien we haar in de dit lied als aartsmoeder Sara.

(Met dank aan de inspirerende preekschets over dit Bijbelgedeelte van ds. Almatine Leene in het Micha Zondag 2024 kerkenpakket.)